

Bijdetijds in Venetië

Met de bekroning van de film *Roma*, die zaterdag de Gouden Leeuw won in Venetië, gaat de filmwereld een nieuwe fase in. Dat gebeurt niet vanwege de inhoud van de film, een persoonlijk verhaal van de Mexicaanse regisseur Cuarón over de belangrijkste vrouw in zijn leven: het dienstmeisje van zijn bourgeois familie, verfilmd in een fraaie, neorealistische stijl. Nee, het gaat om de financiering van deze film die nieuw is. Het is een Netflix-film. Eén die daarom geweigerd werd voor Cannes, maar in Venetië de grote prijs wegsleept. Dat heeft gevolgen voor de plaats waar die film straks te zien is. Niet “binnenkort in een theater bij je in de buurt”, maar “binnenkort bij je thuis”. En als je geluk hebt, als cinefiel, dan kun je nog naar de speciale vertoningen in Eye die in december zijn gepland. Dat overkomt je niet alleen bij *Roma*, maar ook bij nog drie andere Netflix-films die in het hoofdprogramma van Venetië werden vertoond: de nieuwe film van de Coen's, de *Ballad of Buster Scruggs*, Greengrass' *22 July*, over het drama op Utoya en de postuum afgemaakte Orson Welles' *The other side of the wind*. Dat zijn allemaal crossovers, zoals dat in jargon heet: films die zowel in het arthouse circuit als bij de grote bioscoopketens zouden kunnen worden vertoond. Voor een relatief groot publiek. En nu dus niet – of mondjesmaat. Dat maakt het nog urgenter voor arthouses om zich te bezinnen op hun toekomst. Bij voorbeeld om als groep met Netflix te gaan praten over een voorkeursbehandeling voor theatervertoningen in theaters waar film als kunstvorm wordt beschouwd. Maar daar is wel een internationale beweging voor nodig. Die is er – voorlopig – nog niet. Nederland is op zichzelf al een gunstige uitzondering in Europa met ons fijnmazige netwerk van vertoningsplaatsen voor arthousefilms. Daar zijn ze van IJsland tot Griekenland jaloers op. En dus moeten we straks allemaal naar Eye als we *Roma* goed willen zien, als we niet ons uiterste best zullen doen om hem toch naar Eindhoven te krijgen.

Waarom is het zo belangrijk dat films in theaters te zien zijn, even los van de vertoningskwaliteit die een filmtheater kan bieden? Omdat filmtheaters, net zoals concertzalen, een gemeenschappelijke ervaring mogelijk maken. Eén die aanleiding geeft om samen met anderen nog eens door te praten over wat je net hebt gezien of gehoord. In de filmtheorie spreken we dan van een “tweede productie”: een film

komt opnieuw tot stand, krijgt een diepere of ruimere betekenis, doordat hij verbonden wordt met de eigen ervaringen van het publiek. Hij krijgt zo ook zijn meerwaarde. Het is een psychologisch proces dat sterk verbonden is met de manier van kijken en luisteren: samen, in het donker. Die is verwant aan de oeroude gewoonte om elkaar rond het haardvuur verhalen te vertellen. Het staat tegenover de leeservaring, alhoewel de groeiende populariteit van leesclubs laat zien dat dit samen ervaren van een verhaal ook in andere disciplines erg aantrekkelijk wordt gevonden. Juist filmtheaters bieden daarvoor de ruimte, met hun café's, restaurants en strategisch geplaatste loungebanken om rustig na te praten – niet gehinderd door een agressieve verkoop van snacks als hotdogs en popcorn. Juist filmtheaters zouden, samen met de regisseurs, Netflix ervan moeten overtuigen dat de Netflix-films ook op zo'n speciale plaats, buitenshuis moeten worden vertoond. In het belang van de film, de makers en het publiek.

Venetië is het oudste filmfestival ter wereld. Het bestond dit jaar 75 jaar, wat bescheiden werd gevierd met een fototentoonstelling in het ooit beroemde maar nu chic vervallen Hotel des Bains (de filmlocatie van *Death in Venice*). Het festival staat erom bekend dat de filmkunst hier centraal staat. Niet de handel in beeldmateriaal. Dat juist hier de Netflix-discussie wordt ontketend, is dan ook een belangrijk signaal aan de buitenwacht: bedenk hier een oplossing voor, en snel.

Maar daar bleef het niet bij. Hetzelfde is namelijk aan de hand bij de groeiende stroom Virtual Reality-producties. In Venetië was het VR aanbod weer groter dan vorig jaar, al was de kwaliteit wisselend, wat begrijpelijk is bij deze jonge kunstvorm. Ook met VR zitten grote film distributeurs en theaterketens in hun maag. Het aantal VR-ruimtes in filmtheaters groeit, maar het aanbod is nog steeds moeilijk te organiseren. Toen Natlab begin dit jaar aan Warner Brothers, de distributeur van *Isle of Dogs* van Wes Anderson, vroeg of de bijbehorende VR ook getoond mocht worden, was het antwoord: "Daar hebben we nog geen verdienmodel voor". Hij was gelukkig wel in Venetië (en eerder in Berlijn) te zien.

Het zijn actuele discussies, die in Venetië ook nog eens gevoerd werden naast een ijzersterk programma, met grote en kleinere titels. Die zullen ongetwijfeld hun weg gaan vinden naar het filmtheater. Volgende maand zijn *A star is born* (de derde remake met een fantastische Lady Gaga) en de western *The Sisters Brothers* al te zien. Op sommige andere titels zullen we misschien een jaar moeten wachten, maar ze komen vast en zeker, zoals *The Accused*, *Double Vies*, *Anons*, *Amanda*, *Krabben Rahu* en *The man who surprised everyone*, om de interessantste te noemen.

Grote films om naar uit te kijken zijn in ieder geval *The Favourite*, *Susperia*, *At Eternity's Gate* (over Van Gogh) en *Werk ohne Autor* (over entartete en moderne kunst): niet alleen omdat ze superieur gemaakt zijn, maar vooral omdat ze aan actuele kwesties raken die het waard zijn om nog eens over door te praten met elkaar.

Het aandeel van vrouwen is tegenwoordig in alle maatschappelijke sectoren een gespreksonderwerp, dus ook in Venetië. Natuurlijk is het van belang dat er een gelijkwaardig aantal vrouwelijke filmregisseurs zijn. Maar het is te eenvoudig om je alleen op makers te richten. Een verhaal waarin mannelijkheid en vrouwelijkheid op zichzelf een thema is, is minstens zo belangrijk. Dat kan zowel door mannen als vrouwen worden verteld. Dat is #feminism21C. Juist daarom waren *The Favourite* van Yorgos Lanthimos en *Susperia*, van Luca Guadagnino, zo bijzonder. (Naast een

flink aantal, kleinere films die in Venetië te zien waren. Want dat M/V tegenwoordig een actueel thema is, staat buiten kijf.) En opvallend is dat zowel Lanthimos als Guadagnino bijna tien jaar hebben geploeterd om hun film te realiseren, dat wil zeggen naast de andere films waar ze intussen bekendheid mee kregen, zoals *Call me by your name* (Guadagnino) en *Killing of a sacred deer* (Lanthimos). Lanthimos laat een Engels hofdrama zien zoals we dat nog nooit hebben gezien. Hij keert alle regels van dat genre om. De monarch (Queen Anne in dit geval, Engelse koningin aan het begin van de 18^e eeuw, die geplaagd werd door veel ziektes) is de speelbal van vele intriganten, maar vooral van vrouwen. Macht, en het misbruik daarvan, kan veel vormen krijgen en is niet afhankelijk van sekse, is Lanthimos' boodschap. Eenzelfde thema zien we in *Susperia*, de heksenhorror van Guadagnino, een remake van Dario Argento's cultfilm. De Berlijnse balletschool die in verborgen ruimtes wraakzuchtige "moeders" herbergt, is het decor voor veelsoortige machtsspelletjes tussen de jonge ballerina's, hun oudere leraressen. De oude Freudiaanse psychoanalyticus die op onderzoek uit gaat na de verdwijning van een van zijn patiënten, wordt door de "moeders" gestraft omdat de psychoanalyse "altijd de schuld bij de moeders legt."

Venetië liet veel meer van dit soort gelaagde films zien, die dan ook regelmatig twee tot drie uur duurden. Complexe verhalen vertel je tenslotte niet in een vloek en een zucht. Daarmee benadert de film de leeservaring, die het ook moet hebben van soms urenlange concentratie. Het is een gewaagde vorm in een heersende beeldcultuur die het van seconden en minuten moet hebben. Een festival dat de tijd neemt, in een stad die flirt met de eeuwigheid: alleen al daardoor was het festival van Venetië dit jaar het belangrijkste filmevenement.

Dit verslag is dit jaar extra lang geworden. Het markeert mijn afscheid als directeur van Natlab, nu ik met pensioen ga. Ik laat Natlab achter in de wetenschap dat de filmkunst vitaal is, en dat elk seizoen opnieuw enkele films in staat zijn om de tijdgeest briljant weer te geven. Die films en hun makers, nemen het publiek zelf wel onder hun hoede. Organisaties als Natlab, en de mensen die daar leiding aan geven, zijn er om dit werk goed te presenteren, voor een altijd nieuwsgierig publiek dat bijdetijds wil zijn om optimaal te kunnen leven.

Pauline Terreehorst, 10.9.2018